

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Філософський факультет
Кафедра логіки

**КРОСКУЛЬТУРНА ТА МІЖКУЛЬТУРНА ПРАГМАТИКА:
СПЕЦИФІКА І ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД НАПРЯМКІВ ДОСЛІДЖЕНЬ**

**CROSS-CULTURAL AND INTERCULTURAL PRAGMATICS:
SPECIFICS AND GENERAL OVERVIEW OF RESEARCH DIRECTIONS**

Кваліфікаційна робота за спеціальністю 033 філософія
на здобуття освітнього ступеня бакалавра філософії

Студент-виконавець:
Мірошник Михайло Павлович

4 курс, 2 група
денна форма навчання
спеціальність 033 «філософія»
ОПП «Філософія»

Науковий керівник:
Алексюк Ігор Анатолійович,
к.ф.н., доцент

(підпис)

Допущено до захисту:

(підпис)

КИЇВ - 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. СОЦІОПРАГМАТИКА	7
1.1 Соціопрагматика як галузь прагматики.....	7
1.2 Соціопрагматика та соціолінгвістика	11
1.3 Соціопрагматика та прагмалінгвістика	12
1.4 Альтернативні підходи до прагматики	14
1.5 Сучасне розуміння соціопрагматики	15
1.6 Висновки розділу	18
РОЗДІЛ 2. КРОСКУЛЬТУРНА ПРАГМАТИКА	21
2.1 Чи це те саме, що і міжкультурна прагматика?	21
2.2 Кроскультурна прагматика, мета та напрямки дослідження	21
2.3 Кроскультурна, контрастивна та міжмовна прагматики.....	24
2.4 Складнощі та напрямки розвитку дисципліни.....	26
2.5 Висновки до розділу.....	29
РОЗДІЛ 3. МІЖКУЛЬТУРНА ПРАГМАТИКА	32
3.1 Виникнення міжкультурної прагматики	32
3.3 Міжкультурна прагматика, мови та визначення культури	37
3.4 Теоретичний підхід у межах міжкультурної прагматики	40
3.5 Майбутні напрямки розвитку міжкультурної прагматики	42
3.6 Висновки розділу	44
ВИСНОВКИ.....	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ Й ДЖЕРЕЛ	50

ВСТУП

Актуальність дослідження. Прагматика – міждисциплінарна галузь знань, яка утворилась на перехресті лінгвістики, семіотики, філософії мови, логіки. Ця дисципліна представлена в багатоманітні дефініції, але ключовим є виокремлення взаємостосунку значення та контексту. Соціопрагматика, як галузь прагматики, являє собою зміщення фокусу від традиційного, абстрагованого підходу аналізу ситуаційного мовлення до більш цілісного підходу, який розглядає мову в її соціальному контексті. Подібним чином кроскультурна та міжкультурна галузі прагматики виникли як відповідь на зростаючу потребу розуміння, як мова використовується в різноманітних культурних контекстах. Оскільки світ стає все більш взаємопов'язаним і глобалізованим, здатність ефективного спілкування між культурами стала важливішою, ніж будь-коли раніше. *«Незважаючи на динамічне розширення досліджень кроскультурної комунікації в останні роки, багато провідних діячів у цій галузі продовжують вказувати на необхідність подальшого пошуку інноваційних та строгих рамок для міжкультурної роботи»* [Wierzbicka 1994, с. 20].

Дослідження галузей прагматики, які зосереджується на тому, як мова використовується в соціальних, культурних, міжмовних контекстах, є важливим для розуміння складності міжкультурної комунікації. Крім того, у сучасному світі, де комунікаційні технології зробили можливим миттєвий зв'язок із людьми з різних культур і країн, інколи життєво важливо розуміти, як ефективно спілкуватися, етично висловлювати свої думки, долаючи культурні бар'єри. Напрями досліджень, висвітлені в цій роботі, можуть допомогти орієнтуватися в цих складних ситуаціях міжкультурного спілкування.

Прагматика має величезну кількість галузей і підгалузей, всі з яких намагаються максимально звузати сферу своїх досліджень. Однак цей процес може бути складним, оскільки багато галузей виникають на перетині різних

наук. Наприклад, прагмалінгвістика відноситься як до лінгвістики, так і до прагматики, і проблеми, які вона досліджує, можна розглядати принаймні з двох точок зору.

Кроскультурна та міжкультурна прагматика – це сфери, які можуть здаватися взаємовиключними, але насправді вони представляють два різні підходи до аналізу комунікації. *«Хоча ці терміни часто використовуються як синоніми, вони не стосуються одного запиту»* [Kecskes 2012, с. 67]. Ці галузі досліджують вплив культури, культурних цінностей, норм та забобонів на формування моделей спілкування. Однак їхні погляди відрізняються: кроскультурна прагматика розглядає кожен мову та культуру окремо та аналізує їх відмінності та схожості, а міжкультурна прагматика фокусується на власне взаємодії між людьми з різних культур, що розмовляють різними мовами.

Відсутність україномовних досліджень, присвячених згаданім двом видам прагматики, також зумовлює актуальність цієї роботи.

Мета дослідження: з'ясувати місце кроскультурної та міжкультурної прагматик у царині сучасних прагматичних розвідок.

Об'єкт дослідження: соціопрагматика як галузь прагматики.

Предмет дослідження: кроскультурна та міжкультурна прагматика як розділи сучасної соціопрагматики.

Завдання дослідження:

- 1) з'ясувати специфіку розмаїття тлумачень соціопрагматики;
- 2) виявити сутність, специфіку, основні напрямки досліджень у царині кроскультурної та міжкультурної прагматики;
- 3) охарактеризувати деякі майбутні напрямки розвитку досліджень галузі і міжкультурної прагматики.

Методи дослідження: порівняння, аналіз, синтез.

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел і літератури.

У першому розділі здійснено огляд місця соціопрагматики в обсязі прагматики, її визначення, а також розглянуто різницю між соціопрагматики з подібними галузями прагматики або дотичних до неї. Зокрема, різницю між соціопрагматикою, соціолінгвістикою та прагмалінгвістикою. Також, здійснено огляд альтернативних поглядів на задачу соціопрагматики та сучасне розуміння цієї галузі.

Предмет другого розділу - мета та дослідження кроскультурної прагматики. Виокремлені відмінності між кроскультурною, контрастивною та міжмовною прагматикою, з'ясовано чи є міжкультурна та кроскультурна прагматики взаємозамінними термінами. Також розглянуто проблематику та методи напрямків кроскультурних досліджень та їх актуальність сьогодні.

Третій розділ присвячено міжкультурній прагматиці, її виникненню як галузі та деяким підходам, що складають її теоретичний фундамент. Зокрема, розглянуто соціально-когнітивний підхід як основну теорію аналізу процесу міжкультурної комунікації.

Висновки складають резюме деяких підходів, напрямків та складнощів досліджень у галузях кроскультурної та міжкультурної прагматик.

Огляд літератури. Загальний огляд прагматичних теорій, звертаючи увагу на соціальні та міжкультурні аспекти надано дослідниками у довідниках та енциклопедіях [Yule 1996, Mey 1998, Horn & Ward 2004, Kecskes 2013, Naugh 2021, House & Kádár 2021].

У першому розділі використані джерела, у яких досліджені соціальні аспекти прагматики, зосереджена увага на взаємодії та використанні мови у соціокультурних контекстах [Durkheim 1982, Verschueren 1999, Mey 2001, Marmaridou 2011, Culpeper & Naugh 2014]. Також присутні посилання на джерела, в яких йдеться про основи прагматики та соціопрагматики [Morris 1938, Austin 1975].

Основу другого розділу складають класичні праці кроскультурної прагматики: «Cross-Cultural Pragmatics: The Semantics of Human Interaction» [Wierzbicka 1991], а також статті «Cross-cultural and Intercultural Pragmatics»

[Kecskes 2017, McConachy & Spencer-Oatey 2021]. Використано працю з царини міжмовної прагматики «Interlanguage pragmatics» [Kasper & Blum-Kulka 1993] та працю, що досліджує дискурсивні питання в контексті крокультурної прагматики - «Discourse issues in cross-cultural pragmatics» [Boxer 2002].

Головним джерелом для третього розділу є праця «Intercultural Pragmatics» [Kecskes 2013] та статті про теоретичну основу міжкультурної прагматики та міжкультурність [Kecskes 2012, 2022]. Використано окремі розділи праці «Intercultural Communication Reader» [Samovar & Porter 2001], де досліджено визначення домінуючої культури та культури загалом. Праці «Discourse Strategies» [Gumperz 1982] та «Understanding in intercultural encounters» [Gumperz & Roberts 1991] висвітлюють стратегії та процеси розуміння в міжкультурних зустрічах. А стаття «How much culture is there in intercultural communication?» [Blommaert 1991] розглядає роль культури в міжкультурній комунікації.

РОЗДІЛ 1. СОЦІОПРАГМАТИКА

Перед тим як обговорювати питання кроскультурної та міжкультурної прагматик автор цієї роботи вважає за потрібне визначити місце соціопрагматики у галузі прагматики та її стосунок із вищезгаданими напрямками.

На сьогоднішній день соціопрагматика розглядається як галузь лінгвістики, але також вона має безпосереднє відношення до логіки та філософії мови зокрема. Ця наука займається дослідженням мовленнєвої діяльності людей, таким чином вивчає взаємозв'язок між мовними проявами та соціальними факторами, що мають великий вплив на вживання останніх. Соціопрагматика направлена на дослідження використання мови людьми для взаємодії між собою, їх реакцій, інтерпретацій та розумінь мовленнєвих актів у контексті певних соціальних факторів: культури, соціальних статусів, вікових та гендерних особливостей. Звідси виникає питання - де місце соціопрагматики поміж інших наук про мову та соціум?

1.1 Соціопрагматика як галузь прагматики

Спочатку роздивимось де знаходиться місце соціопрагматики по відношенню до прагматики. Існує погляд, що дефініція соціопрагматики витікає із визначення прагматики, яка розростається як дисципліна з кожним роком. Тому для чіткого визначення соціопрагматики потрібно зануритися у те, як сприймалася сама прагматика. Є принаймні три можливі шляхи визначення соціопрагматики через прагматику.

1) Європейсько-континентальний або широкий погляд:

За ним прагматика розглядалась як дисципліна найвищого рівня, через свою широку наукову область, яка містить у собі лінгвістику, соціологію, психологію тощо. Вона не обмежується вивченням лише мовних явищ, але ставить акцент на їх використання в контексті поведінки та спілкування. Цей

погляд акцентує увагу на інтерпретації світу людиною, як вона взаємодіє з ним через мову та дії. Прагматика тут досліджувала як люди формували соціальну реальність між собою, як їх мова та дії впливали на культурно-соціальні процеси, а також окрему поведінку індивідів.

Джеф Версхурен, як представник сучасного європейсько-континентального погляду, розглядає прагматику як *«загальний когнітивний, соціальний, та культурний погляд на лінгвістичні явища відповідно до їх використання у формах поведінки»* [Verschueren 1999, с.7]. Найважливіше слово тут – соціальний – каже про те, що прагматика сама по собі вже соціальна. Тому може скластися думка, що соціопрагматика не потрібна, адже про неї тоді не говорили.

Якоб Мей, інший представник цього погляду, стверджує що прагматика – це вивчення мови в людській комунікації, що визначається умовами соціуму [Meu 1998, с.724]. Він також був одним із філософів, що почали відокремлювати соціальну частину прагматики від інших: *«суспільна (societal) прагматика – виділяє ці умови, за якими ми живемо та використовуємо мову, у своєму вченні та намагається визначити у який спосіб ці умови сприяють чи перешкоджають нашому використанню мови»* [Meu 2001, с.6]. Меївська суспільна прагматика була найближчею дефініцією до соціопрагматики, але складно сказати, що вони були синонімами.

Європейсько-континентальний погляд на прагматику можна вважати історичною соціопрагматикою, оскільки він пропонує розгляд саме соціокультурної перспективи функціонування мови. *«This fact illustrates the problem that in this perspective the notion of sociopragmatics loses definition»* [Culpeper 2010, с. 16]. Отже, з широкої точки зору визначення соціопрагматики є проблематичним, оскільки в рамках європейсько-континентального погляду на прагматику, який зосереджений на соціокультурній перспективі мовного функціонування, сама соціопрагматика втрачає чітке визначення.

2) Англо-американський або вузький погляд:

Цей погляд краще всього розкривається через розрізнення трьох розділів семіотики за Чарльзом Моррісом [Morris 1938, с.6]:

- Семантика (як відношення між лінгвістичними знаками)
- Синтаксис (як відношення між лінгвістичними знаками та речами у світі, що вони позначають)
- Прагматика (як відношення між лінгвістичними знаками, речами, що вони позначають, та їхніми інтерпретаторами)

Тобто, прагматика Морріса першочергово пов'язана із контекстом та є складовою у теорії мови. Увага тут зосереджена більше на філософських, формальних та когнітивних аспектах. У цій системі складно знайти де саме знаходиться соціопрагматика як частина прагматики. Прагматика є поєднанням семантики та синтаксису з контекстом – промовцем та слухачем. Такий приклад прагматики можна знайти у Хорна та Ворда [Horn, Ward 2004] у «Handbook of Pragmatics», де соціопрагматика не знаходить собі місця, бо вона занадто широка для такого визначення прагматики.

Цей погляд також називають когнітивно-філософським, бо він ґрунтується на важливості намірів у спілкуванні. Основне завдання прагматики - це пояснення, як саме співрозмовники створюють прагматичні висновки на основі почутого, і визначення того, що саме вважати сенсом мовця. Себто, прагматика - це про те, що мовець має на увазі, обираючи ті чи інші прагматичні засоби з інвентаря мови, про наявні у нього наміри, про те як розуміє ці наміри слухач, які висновки робить. Саме в перспективі англо-американського погляду на прагматику соціопрагматика набуває чіткішого вигляду, адже цей погляд акцентує увагу на намірах у спілкуванні. Таким чином, соціопрагматика стає більш конкретною та спрямованою на вивчення взаємодії між мовцем та слухачем в певному контексті.

3) Середній погляд - інтегративна прагматика:

Таким чином ми бачимо, що дихотомії типу континентально-європейське проти англо-американського або широкий погляд проти вузького не є особливо корисними. Філософи Кулпепер та Хоу [Culpeper, Haugh 2014] вирішили визначити золоту середину, назвавши її «інтегративною прагматикою» (integrative pragmatics). Вона включає точки зору як користувача (user), так і спостерігача (observer), що забезпечує цілісний підхід до визначення прагматики.

Трохи пізніше Фелікс-Брасдефер [Félix-Brasdefer 2015] сформулював «прагматично-дискурсивний підхід», який має деякі подібності до інтегративної прагматики. Інтегративна прагматика і прагматично-дискурсивний підхід не створювалися з урахуванням соціопрагматики - вони представляють собою інші підходи до вивчення прагматики, які акцентуються на інших аспектах мови та комунікації, тому їх згадка тут - лише доповнення до переліку існуючих підходів до прагматики.

Основи соціопрагматики були покладені певно що Джоном Ленгшоу Остіном, який писав про «особливі випадки вживання» (particular occasion of use), що є одною з основних характеристик соціопрагматики. Він зосереджувався на «обставинах» (circumstances) конкретного випадку використання. Іншими словами, для нього було важливим, щоб для ефективного використання мови, у кожного конкретного випадку був певний результат. Як він сам писав: *«Говорячи загалом, завжди необхідно, щоб обставини, в яких вимовляються слова, були певним чином, завжди відповідні (appropriate), і дуже часто необхідно, щоб або сам мовець, або інші особи також виконували певні інші дії, будь то «фізичні» або «психічні» дії або навіть дії промовляння додаткових слів»* [Austin 1975, с. 8]

Тобто, якщо ми уявімо собі ситуацію, де слова мають певний ефект на людей, особливо мають як результат зміну погляду людини на якісь речі у реальності, то у ній обов'язковими будуть належні обставини, ролі людей та дії, що цими людьми будуть виконуватися. У цитаті бачимо, що Остін передбачає промовляння додаткових слів як певну іншу дію, окрім фізичних

та психічних. Разом із розвитком соціопрагматики, ідею відповідності (of being appropriate) почали асоціювати з нею. Ролі, діяльність, соціальні виміри – такі речі є предметом соціопрагматики.

1.2 Соціопрагматика та соціолінгвістика

Існує погляд, який вбачає, що соціопрагматика випливає з синтези прагматики та класичної соціолінгвістики. Може здатися, що соціолінгвістика та соціопрагматика взагалі є синонімами, тому автор вважає потрібним привести роз'яснення щодо різниці між соціолінгвістикою та соціопрагматикою.

Соціолінгвістика концентрується на лінгвістичних корелятах (себто, на зв'язках між мовними явищами, структурами) відносних статичних і фіксованих змінних (етнічна приналежність, регіон походження, стать, вік) у тому, як індивід розмовляє. Прагматика, навпаки, концентрує увагу на описі лінгвістичних корелятивів відносних перемінних особливостей того ж самого індивіду і способі, у який мовець використовує свій лінгвістичний репертуар для досягнення мети.

«Соціолінгвістика статична, вона пропонує «знімок» мови певного індивіду з соціуму у певний момент часу. Прагматика динамічна, вона описує що робить мовець з певного соціуму з тими ресурсами, як він\вона використовує їх для зміни певного\політичного положення, чи для його збереження. Прагматика паразитує на соціолінгвістиці, відштовхуючись від її опису репертуара індивіда – тут, соціолінгвістика дає нам інформації про мовні ресурси індивіда, а прагматика говорить, що індивід з ними робить» [Thomas 2013, с. 185].

Звідси, соціопрагматика зосереджується більше на вживанні мовних засобів задля вираження певних інтенцій (прохань, запитів, пропозицій) та досліджує як мова використовується для досягнення комунікативних цілей. А соціолінгвістика їй у цьому допомагає, пропонуючі інформацію про

взаємовідносини між мовою та соціальними факторами, які досліджує соціопрагматика.

1.3 Соціопрагматика та прагмалінгвістика

Щодо різниці між соціопрагматикою та прагмалінгвістикою. Як помітила Мармаріду [Marmaridou 2011], термін «прагмалінгвістика» використовується принаймні з 70х років для опису функціональних аспектів використання мови (functional aspects of language use). Цікаво, що функція – це активність властива людині, речі, тощо. Прагмалінгвістика не протиставлялася соціопрагматиці аж до 1981-83 рр., коли Дж. Ліч та Дж. Томас почали розробляти цю тему. Дослідження відмінностей між соціопрагматикою та прагмалінгвістикою приписують Дж. Томас, а Дж. Ліч відіграє велику роль у позиціонуванні цих двох понять у полі прагматики. Ліч виділяє наступні відмінності:

- Загальна прагматика – загальні умови комунікативного вживання мови.
- Соціопрагматика – більш специфічні, «локальні» умови вживання мови.
- Прагмалінгвістика – ресурси, якими мова забезпечує мовця для виразу певних іллокуцій.

«Під цим терміном [general pragmatics] я маю на увазі розмежування вивчення загальних умов комунікативного використання мови та виключення більш конкретних «місцевих» (local) умов використання мови. Останнє, можна сказати, належить до менш абстрактної сфери соціопрагматики...» [Leech 1983, с. 10]. За поглядом Ліча, прагмалінгвістика та соціопрагматика відокремлені від загальної прагматики, яка виключає «більш специфічні, «локальні» умови вживання мови», що може значити тільки, що прагмалінгвістика концентрується на дослідженні лінгвістичних проблем,

«викликаних відмінностями в лінгвістичному кодуванні прагматичної сили» [Thomas 1983, с. 99].

З 80х років ХХ ст. тлумачення ролі мовця у процесах створення значення дещо змінилася. Тепер ми розуміємо, що не стільки мовець робить вибір у своєму використанні мови, скільки слухач розуміє та оцінює те, що почув.

Ці дві області (соціопрагматика та прагмалінгвістика) разом розглядаються Лічем як взаємодоповнюючі галузі дослідження в рамках прагматики в цілому. За його словами: *«...прагматичні описи, зрештою, мають бути пов'язані з конкретними соціальними умовами. Іншими словами, соціопрагматика є соціологічним інтерфейсом прагматики»* [Leech 1983, с.10]. Тобто, він каже про те, що якщо розділяти прагматику на дві сторони – лінгвістичну і соціальну – то соціопрагматика буде знаходитись більше на стороні соціальної, тоді як прагмалінгвістика буде належати лінгвістичній стороні прагматики.

Дж. Томас розглядає концепти прагмалінгвістики та соціопрагматики у контексті кроскультурної прагматики (про яку буде згадано у другому розділі цієї роботи). *«Я буду стверджувати, що в той час як прагмалінгвістична невдача (pragmalinguistic failure) є в основному лінгвістичною проблемою, спричиненою відмінностями в мовному кодуванні прагматичної сили, соціопрагматична невдача (sociopragmatic failure) впливає з міжкультурно-різного сприйняття того, що є належною мовною поведінкою»* [Thomas 1983, с. 99].

Таким чином, у Томас соціопрагматика пов'язана радше із культурою ніж «локальними» умовами, як у Ліча. Вона розглядає соціопрагматику як спосіб виявлення невідповідної мовної поведінки. Ці висновки рухають соціопрагматику в галузь кроскультурної прагматики та міжмовної прагматики. На думку Томас, між соціопрагматикою та прагмалінгвістикою нема абсолютної відмінності.

Мармаріду з цього приводу пише, що дуже складно виявити до якої галузі відносити ці проблеми: *«Якщо маркери ввічливості відсутні у*

висловлюванні, це може бути тому, що 1) учень не знає цих маркерів, або тому, що 2) він не знає, що ці маркери слід використовувати в конкретній ситуації. Перше вказує на прагмалінгвістичну, а друге — на соціопрагматичну неадекватність. Тому важко розробити тест, який би оцінював прагмалінгвістичні знання за виключенням соціопрагматичних знань або навпаки» [Marmaridou 2011, с. 93].

1.4 Альтернативні підходи до прагматики

Існує думка, яка ототожнює соціопрагматику із взаємодією мови та культури. Але такий погляд потребує подальшого роз'яснення терміну культура, через те, що *«культура - це диявольськи слизьке поняття, яке може працювати на різних рівнях абстракції»* [Culpeper 2010, с. 4]. Проте, якщо задовольнитися дефініцією культури як певної динамічної системи, у якій індивіди поділяють однакові закономірності, узагальнення та норми вживання мови, то соціопрагматикою можна вважати таку науку, що буде зосереджуватися на тому, як люди використовують такі норми для генерування конкретних смислів, зайняття певних соціальних позицій, двома словами - отримання результатів.

Також варто згадати про соціокультурно-інтеракційну парадигму (sociocultural - interactional paradigm), яку можна поставити навпроти англо-американського підходу, бо вона ставить під сумнів місце наміру у центрі уваги прагматики, вважає його неоднозначним. Когнітивно-філософський підхід розглядає намір мовця як певний апріорний стан, що стоїть в основі спілкування, є його фундаментом. Соціокультурно-інтеракційна парадигма ж розглядає намір як продукт, що виникає інтерактивно через динамічну появу сенсу під час розмови. У цій парадигмі комунікація не завжди залежна від намірів мовця, про що писали Версхурен [Verschueren 1999] та Мей [Meu 2001].

Як альтернатива цим двум опозиційним підходам виникає соціокогнітивний підхід, що запропонований Кечкес та Жанг [Kecskes, Zhang 2009].

Він поєднує дві точки зору та ставить наголос на тому, що між двома типами намірів, що були висвітлені кожним підходом, існує діалектичний зв'язок, що полягає в їх мотивації увагою.

Повертаючись до вищезгаданого, Ліч та Томас у свій час поділили прагматику на прагмалінгвістику та соціопрагматику. Якщо прагмалінгвістика відноситься до ресурсів для передачі значень у комунікативних актах, то соціопрагматика відноситься до соціальних уявлень, що лежать в основі виконання співрозмовниками комунікативної дії. До прикладу можна розглянути наступні ситуації:

(1) Вчитель просить студента:

- Відкладіть, будь ласка, телефон.

(2) Студент просить свого одногрупника:

- Не міг би ти відкласти телефон?

В обох ситуаціях мовці просять одне і те саме, проте використовують різні прагмалінгвістичні ресурси наявні у мові для того, щоб зробити запит. Також, кожен із випадків демонструє різні соціальні стосунки та ставлення мовців один до одного - це вже предмет аналізу соціопрагматику, що займається відповідною соціальною поведінкою, адже соціальні групи відрізняються за своїми оцінками соціальних позицій мовців і слухачів, а також їх прав та обов'язків.

1.5 Сучасне розуміння соціопрагматики

Це приводить нас до сучасного розуміння місця соціопрагматики, яке дуже просто описує Істван Кечкес [Kecskes 2012], як одну з трьох сучасних прагматичних теорій, поряд із когнітивно-філософською лінією та соціокультурно-інтеракційною парадигмою. Вони базуються на тому, що

комунікація заснована на кооперативному принципі, де значення є соціально сконструйованим і залежним від контексту. Тоді як когнітивно-філософська лінія підкреслює самі пропозиції, що промовляються, соціокультурно-інтеракційна теорія підкреслює важливість соціокультурного контексту в лінгвістичному аналізі. Соціокультурно-інтеракційний погляд на прагматику розглядає її як *«загальний когнітивний, соціальний і культурний погляд на мовні явища у зв'язку з їх використанням у формах поведінки»* [Verschueren 1999, с. 7]. Загалом, ці теорії поділяють спільну рису контекстоцентричності, а чутливість до контексту є поширеною властивістю природної мови, і лінгвістичні дані повинні бути доповнені процесами нелінгвістичної контекстної інтерпретації.

Підхід прагматичного акту Мея наголошує на важливості ситуації, середовища та екстралінгвістичних факторів (таких як жестикуляція, інтонація) у конструюванні та розумінні значення. Мовленнєві акти не можуть бути зрозумілі належним чином, якщо вони не розташовані в середовищі, в яке вже надає їм сенс, можливість до чіткої інтерпретації. *«Жоден розмовний внесок не може бути зрозумілим належним чином, якщо він не знаходиться в середовищі, в якому він мав бути зрозумілим»* [Meu 2001, с. 217].

Проте, Мей упускає ідею, що формулювання мовних висловлювань є настільки ж важливим у формуванні значення, як контекст та екстралінгвістичні фактори. Обидва чинники вносять важливий внесок у формування та розуміння значення, і вони пов'язані з попереднім досвідом індивіда з цими мовними елементами в соціальних ситуаціях. Прагматичний погляд на комунікацію часто є ідеалістичним - він підкреслює залежність від контексту та зосереджується виключно на позитивних аспектах комунікативного акту. Однак комунікацію можна точніше описати як процес проб і помилок, який спільно створюють усі залучені учасники, спираючись як на апріорні, емпіричні, так і на нові фактори. Ситуаційний досвід індивідів відіграє найважливішу роль у конструюванні та розумінні значення, бо кожен

зі співрозмовників мовить або сприймає через призму вже напрацьованих навичок комунікації.

Також, варто зазначити, що у той час як прагматичні теорії зазвичай зосереджуються на ситуації взаємодії, в якій і мовець, і слухач реалізують свої цілі, соціопрагматика розглядає спілкування як соціальну та культурну практику, а не просто процес взаємодії. Пояснення взаємодії у будь-якій прагматичній теорії має йти в обох напрямках: «...*the explanatory movement in any pragmatic theory should go in both directions: from the outside in (actual situational context - prior context encapsulated in utterances used) and from the inside out (prior context encapsulated in utterances used - actual situational context)*» [Kecskes 2012, с. 608]. Такий соціо-когнітивний підхід забезпечує комплексну теоретичну основу для **міжкультурної прагматики**.

Слід згадати, що соціопрагматика, що вона є підгалуззю прагматики, у свою чергу має декілька підгалузей, які відповідають конкретним запитам, що виникали у дослідженнях, аналізі соціопрагматичних питань. Наприклад, однією з таких галузей є історична соціопрагматика, про яку пише Дж. Кулпепер у своїх статтях «Historical sociopragmatics» [Culpeper 2010]. Хоча перша згадка цього напрямку була зроблена ще Дж. Лічем у «Principles of Pragmatics» [Leech 1983], академічна розробка цього поля почалась тільки у наступному сторіччі. Сама галузь з'явилася в результаті визнання, що використання мови та практики спілкування змінюються в часі та просторі, і що розуміння використання мови в історичних контекстах може дати розуміння соціальних і культурних практик минулого. При цьому, підгалузі соціопрагматики не є взаємовиключними, вони часто збігаються. Кожна з них має власний унікальний фокус, а разом вони забезпечують комплексне уявлення про соціальні виміри використання мови.

Наприклад, такі схожі міжмовна, міжкультурна та кроскультурна прагматики всі впливають з соціопрагматики, проте у кожної з них свої методи та принципи. Міжмовна прагматика займається дослідженням засвоєння та використання прагматичних норм людьми, які вивчають другу

мову. Кроскультурна прагматика зосереджується на тому, як люди з різних культур та спільнот комунікують на основі власних норм та цінностей, та які проблеми можуть виникнути при таких взаємодіях. Тим часом, міжкультурна прагматика так само досліджує людей з різним культурним походженням, але також з різним мовним походженням, та як вони взаємодіють за допомогою спільної мови.

1.6 Висновки розділу

У наш час соціопрагматика залишається важливою галуззю досліджень. Вона дозволяє зрозуміти, як люди використовують мову, щоб досягти своїх комунікативних цілей у різних соціальних контекстах. Особливо це актуально сьогодні, в контексті глобалізації, коли люди з різною культурною та мовною спадщиною зустрічаються кожен день за різних умов. Тож розуміння того, як люди з різних культур використовують мову у повсякденних соціальних взаємодіях, має посприяти більш ефективному спілкуванню та уникнути непорозумінь, що можуть виникнути через різниці в культурних та мовних нормах.

Погляди на прагматику є призмою, через яку просліжується різниця відношення до галузі соціопрагматики. За європейсько-континентальним поглядом, прагматика є дуже широкою дисципліною, яка досліджує, як мова та дії впливають на соціальну реальність та поведінку людей. Соціопрагматика не є синонімом для прагматики, але є більш конкретним напрямом, який вивчає соціальний контекст та взаємодію між людьми через мову та дії.

Англо-американський погляд на прагматику розглядає її як поєднання семантики та синтаксису з контекстом, з фокусом на намірах мовця та розумінні слухачем цих намірів. Цей погляд розрізняє три розділи семіотики: семантику, синтаксис та прагматику. У системі Морріса, що є базою для англо-американського погляду на прагматику, складно знайти місце для соціопрагматики, оскільки вона є дуже широкою та не вписується в рамки

такого визначення прагматики. Загалом, англо-американський погляд на прагматику зосереджується на формальних аспектах та не роздвляє мову віддільно від контексту та культурного середовища.

Жоден з цих підходів не є ідеальним, тому пропонується концепція інтегративної прагматики, яка поєднує у собі погляди як користувачів мови, так і спостерігачів. Також згадується прагматично-дискурсивний підхід, який має подібності до інтегративної прагматики, але він не створювався з урахуванням соціопрагматики. У цілому, існує необхідність розглядати різні підходи до прагматики та знаходити компромісні рішення для досягнення цілісного підходу.

Соціолінгвістика та соціопрагматика не є синонімами, оскільки вони мають різні об'єкти дослідження та підходять до мови з різних сторін. Соціолінгвістика досліджує зв'язки між мовними явищами та соціальними факторами, а соціопрагматика зосереджується на вживанні мовних засобів для досягнення комунікативних цілей.

Прагмалінгвістика описує ресурси, якими мова забезпечує мовця для виразу певних іллокуцій. Концепти прагмалінгвістики та соціопрагматики важко розділити один від одного, оскільки неадекватність мовної поведінки може виникати як через різницю в лінгвістичних конструкціях, так і через різні культурні уявлення про адекватну мовну поведінку.

Соціокультурно-інтеракційна парадигма ставить під сумнів місце наміру у центрі уваги прагматики, розглядає його як продукт, що виникає інтерактивно під час спілкування. Соціо-когнітивний підхід поєднує дві точки зору (когнітивну та соціокультурну) та наголошує на діалектичному зв'язку між ними.

Крім того, соціопрагматика може сприяти розробці матеріалів і програм для навчання мов, які є більш ефективними в підготовці людей до міжкультурного спілкування. Вивчаючи прагматику різних мов і культур, педагоги можуть визначити сфери, де учні можуть зіткнутися з труднощами в

соціальних взаємодіях, і розробити такі навчальні матеріали та стратегії, які вирішують ці проблеми.

Таким чином, ми розуміємо, що існує чимало поглядів стосовно соціопрагматики, її дефініції та місця серед інших наук. Розвиток соціопрагматики послужив основою для розвитку кількох підгалузей, включаючи історичну соціопрагматику, міжмовну, міжкультурну та кроскультурну прагматика, кожна з яких зосереджується на різних аспектах використання мови та спілкування. Хоча ці підгалузі мають власні унікальні фокуси та методи дослідження, вони взаємодіють та доповнюють одна одну, що забезпечує комплексне уявлення про соціальні виміри використання мови.

РОЗДІЛ 2. КРОСКУЛЬТУРНА ПРАГМАТИКА

2.1 Чи це те саме, що і міжкультурна прагматика?

Існує дві споріднені галузі дослідження, які називаються кроскультурною прагматикою та міжкультурною прагматикою. Хоча велика кількість людей часто використовує ці два терміни як взаємозамінні, насправді ж вони стосуються різних речей.

З одного боку, кроскультурна прагматика порівнює різні культури на основі певних аспектів використання мови, таких як мовленнєві дії, моделі поведінки та мовна поведінка. Вона розглядає кожен мову та культуру окремо та аналізує їх відмінності та схожості. Ця сфера спрямована на розгалуження, шляхом порівняння, мовної поведінки у різних мовах, або, навіть, різних варіаціях однієї мови, з наголосом на розумінні як соціальні аспекти впливають на мовний вибір.

З іншого боку, міжкультурна прагматика є відносно новою галуззю. *«Міжкультурна прагматика - це новітній дисциплінарний розвиток, який має на меті врахувати способи, якими люди з різного культурного середовища використовують, інтерпретують та оцінюють використання мови»* [McConachy 2021, с. 733]. Вона фокусується на самій взаємодії між людьми з різних культур, що розмовляють різними мовами. Її дослідження полягають в аналізі створення та інтерпретації мовлення людей, які походять з різних культур і використовують спільну мову для спілкування.

Таким чином, обидві галузі вивчають використання мови в міжкультурному контексті, проте вони зосереджуються на різних аспектах. Кроскультурна прагматика порівнює різні культури, тоді як міжкультурна прагматика досліджує комунікативний процес між людьми з різних культур.

2.2 Кроскультурна прагматика, мета та напрямки дослідження

«У різних суспільствах і спільнотах люди говорять по-різному; ці відмінності у способах мовлення є глибокими та систематичними, вони відображають різні культурні цінності чи, принаймні, різні ієрархії цінностей; різні способи мовлення, різні комунікативні стилі, можуть бути пояснені та осмислені з точки зору незалежно встановлених різних культурних цінностей та культурних пріоритетів» [Wierzbicka 1991, с. 69]. Анна Вежицька підкреслює значення культури у формуванні нашого використання мови, стилів спілкування. Саме способи мовлення відображають культурні цінності та їх ієрархію. Досліджуючи вплив культури на сприйняття контексту та відповідне використання мови, кроскультурна прагматика сприяє глибшому розумінню різноманітності комунікативних практик у різних культурах.

Трішки інший, але не такий відмінний, погляд пропонує Джордж Юл. *«Дослідження відмінностей в очікуваннях, заснованих на культурних схемах, є частиною широкої галузі досліджень, загальновідомої як кроскультурна прагматика» [Yule 1996, с. 87].* Очікування, про які йдеться у цитаті, впливають із культурних схем, які, по суті, є когнітивними рамками або ментальними моделями, що люди використовують для організації свого розуміння світу. Наприклад, у багатьох західних культурах прийнято говорити прямо та впевнено в професійному середовищі, тоді як у багатьох азійських культурах більш поширеною є непряма мова та використання контексту і невербальних сигналів для передачі сенсу.

Кроскультурна прагматика — це спосіб вивчення того, як люди з різних культур спілкуються один з одним. Цікаво, що в «Енциклопедії Прагматики» ця галузь описується як така, що включає в себе чотири конкретні напрямки досліджень: *«Цей термін охоплює чотири різні напрями дослідження, а саме: контрастивну прагматику (CoP), міжкультурну прагматику (ICP), комбінацію CoP та міжмовної прагматики (ILP), а також комбінацію ICP та ILP» [Cummins 2010, с. 89].* Усі ці напрямки зосереджені на вивченні використання мови та аналізі спілкування в різних соціальних і культурних

контекстах, але вони підходять до теми з дещо різних точок зору та з різними акцентами.

Метою кроскультурної галузі прагматики можна вважати наступне — допомогти людям краще зрозуміти один одного, що вони походять з різних культур. У мовних взаємодіях представників різних культур існує шанс виникнення непорозуміння через розбіжності в очікуваннях від процесу спілкування. Кроскультурна прагматика може допомогти людям дізнатися про ці відмінності та покращити спілкування.

Щодо методів досліджень кроскультурної прагматики, то одним з таких є «Завдання на завершення дискурсу» (“Discourse Completion Task” - DCT), розроблений Шошаною Блум-Кулкою і використаний нею у міжкультурному дослідженні моделей реалізації мовленнєвих актів (CCSARP) у 1989 р. В основі цього методу - занурення (їх просять уявити) учасників в конкретну комунікативну ситуацію, де їх просять записати, як би вони відреагували на неї. Після цього дослідник аналізує відповіді таким чином, щоб визначити моделі використання мови, включаючи вибір слів, структуру речень і стратегії ввічливості. Цей метод дуже поширений у міжкультурних дослідженнях, бо дозволяє співставляти та порівнювати використання різних мов в різних культурах. *«Протягом багатьох років DCT був найбільш часто використовуваним методом, оскільки він надає максимальний контроль над контекстними змінними»* [McConachy 2021, с. 738]. Проте одним із недоліків DCT є те, що він надає дещо штучний контекст, який не відображає реальну життєву ситуацію. При цьому учасники не можуть відчути себе повністю заглибленими у контекст, що призводить до спотворення даних, адже у ролі досліджуваного людина схиляється до надання соціально бажаних відповідей, а не своїх справжніх реакцій, що можуть сильно різнитися в залежності від її стану у певних моментах життєвого шляху.

У результаті дослідники перейшли до більш натуралістичних методів, як DCT-E (розширене завдання на завершення дискурсу) та RPM (метод рольової гри). Перший містить детальніші інструкції та додаткові запитання

порівняно із своїм попередником, що забезпечує повніше розуміння вибору мовленнєвих дій учасників. Другий передбачає, що учасники розіграють гіпотетичний сценарій, що розроблений спеціально для повного занурення та виклику певних мовленнєвих відповідей (які звісно ж розрізняються з кожною культурою та мовою). Звісно, також існують інші методи, які включають натуралістичний збір даних — пригадування / запис взаємодій у реальному житті, та експериментальні, такі як маніпулювання змінними в симульованих взаємодіях. *«Зайве говорити, що також використовувався ряд інших методів збору даних, включаючи польові нотатки, записи автентичних взаємодій і виявлених (elicited) розмов»* [McConachy 2021, с. 738].

2.3 Кроскультурна, контрастивна та міжмовна прагматики

В роботі Деніела Кадара [Kádár 2021] розгляд кроскультурної прагматики починається з розмежування її із контрастивною прагматикою. За його словами: *«Міжкультурну прагматику та контрастну прагматику часто використовували як синоніми...»* [Kádár 2021, с. 3]. Кроскультурна прагматика розкривається як ширша сфера. Контрастивна прагматика, в свою чергу, являє собою методологічний підхід, що проводить лінгвістичний аналіз на основі певних даних. Порівняно з нею, кроскультурна прагматика спирається на більшу кількість методологій. Тобто різниця, про яку йдеться, полягає у більш комплексному підході кроскультурної прагматики до вивчення зв'язку між культурою та використанням мови.

Щодо різниці між кроскультурною та міжмовною прагматикою. Головна відмінність між ними полягає в перспективі, з якої кожна з них розглядає міжкультурну комунікацію. Кроскультурна прагматика дотримується точки зору, що люди з різних суспільств або спільнот взаємодіють відповідно до власних прагматичних норм, що часто призводить до конфлікту очікувань і, як результат, неправильного сприйняття інтенцій

іншої групи. Помилкове сприйняття зазвичай двобічне: себто, кожна група своїм чином неправильно сприймає іншу.

Дослідження міжкультурного дискурсу має важливе значення в сучасному світі через потенціал непорозумінь, що базується на різних нормах взаємодії в суспільствах і мовних спільнотах. Найбільш релевантними напрямками дослідження є кроскультурна прагматика та міжмовна прагматика. Основна відмінність між цими двома галузями полягає в їхньому погляді на міжкультурну комунікацію. Міжмовна прагматика є частиною прикладної лінгвістики, яка зосереджується на засвоєнні другої мови, тоді як кроскультурна прагматика є виміром прикладної соціолінгвістики. *«...на відміну від цього, кроскультурна прагматика (ССР) є прикладною соціолінгвістикою»* [Вохер 2002, с. 150]. Міжмовна прагматика передбачає, що ті, хто вивчає мову, повинні засвоїти норми приймаючої (hosting) спільноти. Навпаки, кроскультурна прагматика має двосторонню точку зору на міжкультурну комунікацію: особи з двох суспільств або спільнот здійснюють свою взаємодію відповідно до власних правил або норм, що часто призводить до неправильного сприйняття та зіткнення очікувань.

Хоча неправильне сприйняття зазвичай двостороннє, наслідки зазвичай відчуває лише група меншості. Тому успішна міжкультурна комунікація має вирішальне значення, особливо у взаємодії на робочому місці, у бізнесі, та в освітніх сферах. У наш час, коли міжкультурна взаємодія є нормою у багатьох суспільствах, різні правила мовлення можуть мати як наслідок стереотипи, упередження та дискримінацію щодо цілих груп людей. Дослідження в області кроскультурної прагматики можуть значно допомогти в полегшенні цих наслідків.

Як постановляють Г.Каспер та Ш.Блум-Кулка [Kasper, Blum-Kulka 1993], міжмовна прагматика фокусується на використанні прагматичних норм у другій мові (L2) особи. У це входить створення та сприйняття мовленнєвих актів особами, що вивчають другу мову та спостереження за тим, як їх прагматична компетентність зростає з часом. Таким чином, за думкою

Д.Боксер [Boxer 2002], міжмовна прагматика зосереджена на набутті тими, хто вивчає мову, прагматичних норм, представлених у мові приймаючої (host) спільноти.

Щодо кроскультурної прагматики, то вона, навпаки, концентрує увагу на тому, як особи з різних соціумів або общин здійснюють взаємодію відповідно до своїх правил та норм. Також вона розглядає «pragmatic failures», до яких призводить подібна взаємодія. Дослідження кроскультурної прагматики мають потенціал для пом'якшення наслідків міжкультурних взаємодій. Двонаправлений погляд на міжкультурну комунікацію дозволяє нам застосовувати результати дослідження дискурсу для вирішення реальних комунікаційних проблем, що виникають все частіше.

2.4 Складнощі та напрямки розвитку дисципліни

Кроскультурна прагматика є складним полем дослідження з багатьма відкритими питаннями та областями для подальших досліджень. Одне з таких питань полягає в тому, якою мірою та якими способами культурні фактори впливають на оцінку або інтерпретацію контекстуальних змінних людьми. З роботи Шварца [Schwartz 2011] щодо кроскультурної психології, ми знаємо, що одним із таких способів є вплив відношення людей до «різниці у владі» (power differentials) на їх бачення доречної поведінки і всю мовленнєву поведінку випливаючу з цього. Концептуалізація людьми рольових прав та обов'язків, що сформована тим впливом культури сприйняття влади - це така сфера, що потребує подальшого дослідження [McConachy 2021].

Іншим питанням можна вважати те, яким чином контекстуальні оцінки впливають на вибір людьми різних моделей реалізації. Іншими словами, люди враховують певні контекстуальні фактори (соціальні стосунки, статус, середовище, культурні норми), коли обирають, як висловити певне значення. На основі цієї оцінки вони вже обирають яким чином себе виразити: які слова підібрати, яким тоном скористатися, в яку позу стати, невербальні сигнали

подати. Особливо контекстуальні оцінки впливають на моделі реалізації у ситуаціях, коли просять або вибачаються, адже навіть вибір правильних слів може вплинути на ефективність комунікації. Це питання розглядається Троєм МакКонахі [McConachy 2021], який вказує на рідку його досліджуваність, незважаючи на його важливість у створенні оціночних суджень. Тобто, одним із напрямків подальших досліджень кроскультурної прагматики може стати збір даних, що вказують на параметри, на які люди звертають увагу, коли роблять свої оцінки ситуації, і, відштовхуючись від них, обирають моделі реалізації.

Необхідно наголосити на надзвичайній важливості підгалузі етнопрагматики, оскільки вона має значущий вплив на краще розуміння відношень між прагматичною поведінкою та культурними цінностями. Взагалі, етнопрагматика є типом кроскультурного прагматичного дослідження, що базується на тому, як культурні чинники впливають на використання мови. Вона використовує Природну Семантичну Метамову (NSM), для того щоб простим шляхом сформулювати та пояснити культурні сценарії. При цьому її головною задачею є виявлення негласних норм, цінностей та практик, що поширені у конкретному суспільстві, їх вивчення у порівнянні із використанням мови. Останнім часом ця сфера почала розвиватися завдяки відходу від універсалістських теорій, що розглядали всі культури ззовні. На відміну від них, етнопрагматика прагне до емічної (зсередини культури, що вивчається) перспективи вивчення людської поведінки, культури та досвіду. *«Очевидно, що кроскультурна прагматика втілює напругу між етичними (etic) та емічними (emic) перспективами – потреба розробити точні способи опису прагматичних характеристик, щоб дозволити співмірні порівняння та потреба розуміти прагматичні особливості як частину унікальних соціокультурних систем»* [McConachy 2021, с. 742].

До перспективних сфер розвитку кроскультурної прагматики можна також включити метапрагматику, що задається питанням як мовці говорять

про саме використання мови та як вони реагують стосовно окремих особливостей взаємодії. Метапрагматичний аналіз може бути використаний для виявлення ідеологічної основи оціночних суджень, для дослідження способів сприйняття людьми соціально-прагматичних норм і ширших ідеологій.

Міждисциплінарні точки зору також мають великий потенціал: наприклад, поєднання ідей прагматики із ідеями моральної психології може надати більше повне розуміння того, як люди сприймають та оцінюють один одного в комунікативних взаємодіях з точки зору морально-етичних норм певної культури.

Щодо складнощів кроскультурних досліджень, то їх можна розкрити у двох основних пунктах: проблема впливу культурної точки зору дослідника та проблема збору культурних даних. Таким чином, культурне та професійне походження дослідника буде мати певні наслідки на його інтерпретації міжкультурної взаємодії. Аналізуючи не рідну культуру, дослідник може віддати перевагу комунікаційним факторам, які є суттєвими в його культурі, але не є головними в культурі, що вивчається. Або взагалі сама пріоритизація факторів, що впливають на комунікацію, може бути помилкою в цьому аналізі, але дослідник, наприклад, поставить соціальні фактори вище культурних, або навпаки. Тому необхідно прийняти рефлексивний підхід і бути відкритим до децентралізації. Крім того, співпраця з людьми з різних культур може також допомогти подолати обмеження точки зору одного дослідника.

Повертаючись до складності у зборі даних досліджень, можна з впевненістю сказати, що такі інструменти як DCT (Discourse Completion Task) або ретроспективні коментарі (дані, зібрані від учасників вже після взаємодії, вони можуть включати міркування учасників про своє спілкування з кимось із іншої культури та їх думки, інтерпретації щодо взаємодії) не можуть надати релевантної інформації через те, що, як було згадано раніше, учасники схиляються до надання відповіді, на яку, як їм здається, від них чекають дослідники. На противагу, якщо робити спостереження та аналіз взаємодії між

людьми та шукати прямого зворотного зв'язку від учасників, які беруть участь у взаємодії, то цей комплекс інформації також буде мати певні недоліки. А саме, такі дані можуть бути обмежені висновками певної локальної групи соціуму, яку дуже складно масштабувати та проектувати на всю культуру. Є також інший пункт, який корелюється із проблематикою збору даних - це той факт, що всередині будь-якої культурної групи завжди буде існувати багато варіацій не тільки у поведінці, а й у сприйнятті реальності. Через це також складно показати, як пов'язані культура та поведінка, що вже і казати про загальні твердження щодо цілих культурних моделей, про які взагалі майже неможливо зробити висновки на основі індивідуальних прикладів.

2.5 Висновки до розділу

Кроскультурна прагматика та міжкультурна прагматика - це дві різні галузі дослідження. Кроскультурна прагматика порівнює мови та культури на основі певних аспектів використання мови, таких як мовленнєві дії, моделі поведінки та мовна поведінка. Міжкультурна прагматика зосереджується на комунікативному процесі між людьми з різних культур.

Культура впливає на наше використання мови та стилів спілкування, а кроскультурна прагматика досліджує вплив культурних відмінностей на сприйняття контексту та використання мови. Існують певні культурні схеми, що впливають на очікування від процесу спілкування, а також культурні відмінності, що можуть призвести до непорозумінь. Усі ці аспекти відображають важливість культурного розуміння та кроскультурної компетенції для ефективного спілкування в різних культурних середовищах.

DCT, як метод досліджень кроскультурної прагматики, дозволяє аналізувати моделі використання мови в різних культурах. Однак, недоліком цього методу є те, що контекст, який надається учасникам, не відображає реальної життєвої ситуації, що може призвести до спотворення даних через надання соціально бажаних відповідей замість своїх справжніх реакцій. Такі

методи, як DCT-E та RPM, є більш натуралістичними, що дозволяє отримати більш повне розуміння мовленнєвої поведінки учасників. Інші методи, такі як запис взаємодій у реальному житті та експериментальні маніпуляції змінними, також використовуються. У той же час, методи спостереження та аналізу взаємодії між людьми можуть бути обмежені локальною групою соціуму, що робить їх масштабування на всю культуру складним завданням. Крім того, існує багато варіацій у поведінці та сприйнятті реальності всередині будь-якої культурної групи, що може ускладнювати вивчення пов'язаності між культурою та поведінкою, а також робить майже неможливими загальні висновки про цілі культурні моделі на основі індивідуальних прикладів. Не треба забувати, що культурне та професійне походження дослідника може впливати на його інтерпретації міжкультурної взаємодії, тому необхідно бути відкритим до децентралізації та співпраці з людьми з різних культур.

Контрастивна прагматика є методологічним підходом, який базується на лінгвістичному аналізі прагматичних даних, тоді як кроскультурна прагматика використовує більш комплексний підхід до вивчення взаємозв'язку між культурою та мовним вживанням. Щодо міжмовної прагматики та її різниці з кроскультурною: міжмовна прагматика є частиною прикладної лінгвістики і зосереджена на засвоєнні норм приймаючої спільноти людьми, які вивчають другу мову.

Щодо подальших досліджень у галузі кроскультурної прагматики, автор виділяє два питання, що є малодослідженими та відкритими. Перше питання стосується того, якою мірою та якими способами культурні фактори впливають на оцінку та інтерпретацію контекстуальних змінних людьми, зокрема на їх бачення доречної поведінки у мовній взаємодії. Друге питання стосується того, як контекстуальні оцінки впливають на вибір людьми різних моделей реалізації, зокрема на вибір слів, тон мови, пози та невербальні сигнали у комунікації, особливо у випадках, коли просять або вибачаються.

Етнопрагматика є важливою галуззю кроскультурного прагматичного дослідження, яка досліджує вплив культурних чинників на використання

мови. Природна семантична метамова (NSM) використовується в етнопрагматиці для формулювання культурних сценаріїв та виявлення негласних норм, цінностей та практик. Етнопрагматика відходить від універсалістських теорій та прагне до емічної перспективи вивчення людської поведінки, культури та досвіду.

Метапрагматика також є перспективною галуззю розвитку кроскультурної прагматики, яка досліджує, як мовці говорять про саме використання мови та як вони реагують на окремі особливості взаємодії. Інші міждисциплінарні підходи, такі як поєднання ідей прагматики із ідеями моральної психології, можуть надати більше повне розуміння того, як люди сприймають та оцінюють один одного в комунікативних взаємодіях з точки зору морально-етичних норм певної культури.

Зі сказаного вище випливає, що кроскультурна прагматика, як результат злиття різних академічних напрямків, є дослідженням того, як використання мови відрізняється серед культур та мов. Вона може надати таку важливу на сьогоднішній день компетенцію для ефективної комунікації в глобалізованому світі, що допомагає знизити ризик непорозумінь та конфліктів.

РОЗДІЛ 3. МІЖКУЛЬТУРНА ПРАГМАТИКА

«Я думаю, що міжкультурна прагматика може висунути на перший план щось, чого стандартна прагматика упускає або, принаймні, здається, що упускає. Те, що стандартна прагматика припускає щодо того, як все працює в комунікації, залежить від наявності спільних рис і умовностей між мовцями та слухачами, на які навряд чи можна розраховувати в міжкультурному контексті так само, як у внутрішньокультурному спілкуванні» [Kecskes 2013, с.2].

У сфері прагматичних досліджень вже давно існує проблема: теоретична прагматика не підлаштовується під швидкий розвиток комунікації, що стає все дедалі міжкультурною та залучає співрозмовників з різних культур спілкуватися спільними не рідними мовами, а залишається переважно одномовною. Вона не пояснює та не посилається на випадки багатомовного спілкування, навпаки ж, припускає, що правила, способи комунікації, комунікативні принципи, процеси інтерпретації є в основному універсальними – однакові щодо будь-якої мови та культурного фону. Саме тут приходиться на допомогу міжкультурна прагматика, адже вона намагається зробити детальний аналіз конкретних комунікативних подій, щоб знайти рішення щодо закономірностей та проблем саме такої міжкультурної комунікації. Міжкультурна прагматика — це новий спосіб мислення про те, як люди з різних культур по-різному використовують мову.

3.1 Виникнення міжкультурної прагматики

Коли ми спілкуємося з іншими людьми, важливо розуміти як їх індивідуальні думки та почуття (когнітивно-філософський підхід), так і їх культуру та суспільство, в якому вони живуть (соціокультурно-інтеракційний підхід). Всі люди мають дві сторони – ми і окремі особи, і водночас частина більшої групи. Останні дослідження показують, що наш мозок вже

пристосувався до змін і теж працює таким чином. Когнітивно-філософський підхід говорить, що намір є попереднім психічним станом, тоді як соціокультурно-інтеракційний підхід каже, що намір досягається через розмову та під впливом соціально-культурних факторів. Тут на сцену виходить соціо-когнітивний підхід, який намагається об'єднати ці дві ідеї, щоб наблизити розуміння того, як люди з різних культур спілкуються один з одним.

Загалом, цей новий підхід про те, що розуміння людьми один одного полягає не лише в наявності спільного розуміння чи спільних знань, але що воно є процесом співпраці, у якому люди спираються на власні культурні знання та досвід для створення спільного розуміння. Це відбувається, щоб інтерпретувати та розуміти те, що говорять інші, і цей процес не обмежується лише однією мовою чи культурою. Натомість це поєднання всіх мов і культур, які знає людина. Також, соціо-когнітивний підхід наголошує на тому, що важливо врахувати способи, в які люди починають використовувати культурні знання, коли вони намагаються зрозуміти один одного. Сам ж процес комунікації допомагає створити спільне розуміння або «interculture» [Kecskes 2013], яка побудована на основі нових спільних знань і умов поведінки людей, які беруть участь.

Соціо-когнітивний підхід розглядає мовця та слухача як рівноправних учасників спілкування, де кожен з них покладається на свої найбільш доступні та важливі знання. Співрозмовники розглядаються як особи з різними когнітивними станами, попереднім досвідом, зобов'язаннями, інтересами та планами. *«Важлива відмінність між поточними прагматичними теоріями та SCA полягає в тому, що в SCA немає «збідненого» (impoveryished) значення мовця. Висловлювання мовця – це повна пропозиція з прагматичними ознаками, що відображає наміри та вподобання мовця та виражає прихильність мовця та егоцентризм (у когнітивному сенсі)»* [Kecskes 2022, с. 88]. Це особливо важливо в міжкультурній прагматиці, оскільки на спільний контекст комунікації не можна покладатися, щоб допомогти інтерпретувати

сказане такою ж мірою, як це можливо в комунікації рідною мовою (L1), де у співрозмовників більше спільних знань.

Крім того, існує підхід, відмінний від попередніх досліджень - культурна лінгвістика. Він стає все більш поширеним в міжкультурній прагматиці, адже спрямований на встановлення прямих зв'язків між культурно-специфічними концепціями (ідеї та переконання, які є специфічними для певної культури і можуть бути важко зрозумілі чи визнані особами за межами цієї культури) та моделями використання мови (способи використання мови представниками певної культури, включаючи словниковий запас, граматику та структури дискурсу, типові для цієї культури). Культурна лінгвістика бере свій початок у когнітивній лінгвістиці та була розроблена Гері Палмером [Palmer 1996], який наголошував на важливості розуміння, що мова є не лише інструментом спілкування, а й продуктом культурних і когнітивних структур. Культурологічна лінгвістика використовує специфічні для культури схеми, концептуальні метафори та культурні моделі, щоб зрозуміти когнітивні основи використання мови, включаючи способи, якими мова використовується для вираження культурних цінностей і як ці цінності вбудовані в значення мовних виразів. Такі дослідження міжкультурної прагматики, застосовані до використання мови, зосереджуються на вивченні впливу ціннісних орієнтацій, заснованих на першій мові, на використання та оцінку прагматичних особливостей у другій мові.

Отже, соціо-когнітивний підхід розглядає те, як люди використовують мову в міжкультурних взаємодіях, беручи до уваги їхні знання, переконання та цінності. Соціо-когнітивна перспектива Кечкеса зосереджена на тому, як люди використовують свої існуючі знання та когнітивні ресурси для взаємодії, як вони домовляються та адаптують своє розуміння через постійний процес спілкування з іншими. З іншого боку, культурологічна лінгвістика більше зосереджена на зв'язку між використанням мови та культурно-специфічними цінностями, які є частиною ширших когнітивних структур, спільних для культурних груп.

3.2 Міжкультурність та внутрішньокультурність

Для кращого розуміння перспективи міжкультурної прагматики, потрібно визначити, що таке міжкультурність у процесі спілкування, та що її відокремлює від внутрішньокультурності. Внутрішньокультурна комунікація - це тип комунікації, який відбувається між членами однієї домінуючої культури, але з дещо різними цінностями, на відміну від міжкультурної комунікації, яка є комунікацією між двома або більше відмінними культурами. *«...міжкультурна комунікація передбачає взаємодію між людьми, чия культурне сприйняття та системи символів достатньо чіткі, щоб змінити комунікативну подію»* [Samovar 2001, с. 12].

Домінуюча культура відноситься до групи людей у суспільстві, які мають найбільший контроль над тим, як функціонує культура. Вони володіють владою, яка дозволяє їм говорити від імені всієї культури та задавати порядок речей, якого дотримуються інші. Саме через цю точку зору багато дослідників вважають, що основна причина у міскомунікаціях - це як раз міжкультурність, бо логічно припустити, що, в спілкуванні людей з різними цінностями та поглядами на життя, шанс зрозуміти чи витлумачити розуміння співрозмовника не тим чином, набагато більший, ніж у спілкуванні людей з одного культурного та соціального шару. Проте, це припущення є хибним, адже при використанні людиною нерідної мови, вона частіше прибігає до простих мовних структур задля того, щоб понизити шанс міскомунікації у спілкуванні з людиною іншої культури. *«Використання семантично прозорої мови неносіями мови призводить до меншої кількості непорозумінь і зривів спілкування, ніж очікувалося»* [Kecskes, с. 68]. Тепер, якщо уявити, що обидва співрозмовники спілкуються не рідною мовою, і, також, обидва намагаються максимально спростити структуру свого мовлення для уникнення розбіжностей у тлумаченні іншою людиною змісту, то виходить, що при таких

ідеалістичних умовах міжкультурну взаємодію можна вважати "найбезпечнішою" з точки зору конфліктів та недорозумінь.

Міжкультурність можна роздивлятися з різних перспектив, зокрема, з точки зору дискурсивно-конструктивістського підходу, вона вважається умовновним досягненням мовного дискурсу. А саме, що міжкультурна комунікація не є фіксованим чи статичним явищем, а динамічним і залежним від контексту процесом, який вимагає активних переговорів і адаптації з боку всіх учасників.

З точки зору соціо-когнітивного підходу, міжкультурність є не тільки інтеракційною та соціально-сконструйованою, але вона також спирається на визначені культурні норми, моделі, що ними користуються співрозмовники з відносних мовленнєвих спільнот. Кечкес підкреслює постійно мінливий характер міжкультурних зустрічей [Kecskes 2012]. Так, міжкультурність має як нормативні, так і неконтрольовано-виникаючі компоненти.

Проте, міжкультурності не виникають випадково. Вони формуються через комунікативний процес, у якому культурні норми та моделі з попереднього досвіду змішуються з новими комунікативними особливостями, які виникають під час міжкультурної взаємодії синергетично, що призводить до динамічного та постійно мінливого міжкультурного дискурсу. Таким чином, можна сказати, що міжкультурний дискурс наголошує на взаємній трансформації знань і комунікаційної поведінки, замість того, щоб зосереджуватися на передачі інформації від однієї культури до іншої. *«Інтеркультури приходять і йдуть; вони не є ні стабільними, ні постійними. Вони просто виникають. Вони як синергетичні, так і змішані. Міжкультурність створюється на місці спікерами, які беруть участь у розмові»* [Kecskes 2012, с. 70].

Не дивлячись на те, що принципової різниці між механізмами міжкультурної та внутрішньокультурної комунікації нема, нам все ж потрібно їх розрізняти. Це можна зробити за якісними відмінностями, що полягають в характері та змісті взаємодії. У внутрішньокультурній комунікації носії

покладаються на свої попередні знання та культуру визначеної мовленнєвої спільноти, яка персоналізована особами, що належать до цієї спільноти. Тобто, кожна людина в цій культурі має власний унікальний досвід і тлумачення культурних цінностей, норм і практик. Ніякі мовні кордони при такому спілкуванні не перетинаються, і те, що створюється на місці, в процесі, збагачує цю культуру та сприяє їй. Однак у міжкультурній комунікації попередні знання приносяться з різних культур і мов, і те, що створюється у її процесі, не стає збагаченням якоїсь окремої культури чи мови, хоча результати такої комунікації точно будуть сприяти подальшому спілкуванню даних співрозмовників.

Існує також інша велика відмінність між двома видами комунікації. Коли мова дуже конвенціоналізована, всі люди, що їй спілкуються, поділяють спільне розуміння того, як ефективно спілкуватися, і вони можуть використовувати певні встановлені моделі та норми для передачі сенсу. Це часто і відбувається у внутрішньокультурній комунікації, де мовці належать до однієї мовленнєвої спільноти. Через те, що вони мають спільне мовне та культурне походження, між ними високий ступінь конвенціоналізації. Однак у міжкультурній комунікації рівень конвенціоналізації є нижчим через різноманіття мовного та культурного походження співрозмовників. Міжкультурність вимагає від останніх покладатися на семантично прозору мову для того, щоб розуміти один одного, оскільки вони не можуть припускати, що людина, з якою вони спілкуються, поділяє ті самі знання чи культурні патерни. Відсутність конвенціоналізації та опора на прозору мову означає, що міжкультурна комунікація є складнішою та вимагає більших зусиль та уваги від мовців.

Підсумовуючи, не треба вважати один тип комунікації складним, а інший легким, так само, як і не треба вважати, що один з них призводить до більшої кількості непорозумінь та конфліктів. Різниця між ними суто якісна.

3.3 Міжкультурна прагматика, мови та визначення культури

Кожна набута мова передбачає набори специфічних для культури та мовної спільноти правил і особливостей, які призводять до використання та розуміння цієї мови. Дуже важливим для міжкультурної прагматики є визначення **культури**. Вона розглядається як соціально-конструйований набір різних видів знання, до якого звертаються люди у відповідних ситуаціях.

«Культура - це набір створених людиною об'єктивних і суб'єктивних елементів, які в минулому підвищили ймовірність виживання та призвели до задоволення учасників екологічної ніші, і таким чином стали спільними для тих, хто міг спілкуватися один з одним, оскільки вони мали спільною мовою і вони жили в один час і в одному місці» [Triandis 1994, с. 23].

Це визначення культури є загальновизнаним, воно відповідає поглядам багатьох науковців. За ним, культура є створеною людиною конструкцією, сформованою як об'єктивними, так і суб'єктивними елементами, що вона розвивалася з часом у відповідь на потреби людських спільнот. Наголос на важливості спільної мови та географічного розташування у формуванні культури також є важливим, оскільки це підкреслює роль спілкування та соціальної взаємодії у формуванні культурних практик і вірувань.

Таким чином, існують певні культурні ситуації, що дозволяють людям і заохочують їх користуватися певною системою спільних норм, звичаїв, цінностей, вірувань, поведінкових патернів, для того, щоб співіснувати та взаємодіяти зі своїм світом. Також, важливо відмітити, що не всі члени однієї культурної/соціальної групи приймають та відображають цей феномен спільної культури подібним чином у кожному моменті свого життя, або за різних життєвих обставин. Не всі члени однієї культурної/соціальної групи ідентифікують себе однаково - про це писав Е.Дюркгайм [Durkheim 1982] у праці «Правила соціологічного методу».

У культурі дуже розмиті межі, деякі її значення знаходяться у постійному русі, а деякі майже стоять на місці. *«Вона має як апріорні, так і емерджентні ознаки. Культура змінюється як діахронічно (повільно*

протягом десятиліть), так і синхронічно (виникає на місці, в момент мовлення)» [Kecskes 2013, с.4-5]. Це бачення культури розбігається із популярним, де культура предстає тільки як умовна, така, що виникає ситуаційно, та не може апріорі накладати на комунікативну поведінку будь-які культурні характеристики [Gumperz 1982, Gumperz & Roberts 1991; Blommaert 1991; Rampton 1995]. Міжкультурна прагматика основана на динамічному підході до культури, вона не може роздивлятися як відносно статична. Так само є важливим діалектичне дослідження культури, що її зв'язок з комунікацією не може бути лінійним і однозначним.

«Зараз у прагматиці дуже широко визнано, що вплив культури є динамічним, але все ще на диво мало розкривають те, що насправді мається на увазі під культурою...» [McConachy 2021, с. 749].

Індивіди-співрозмовники, яких досліджує міжкультурна прагматика зазвичай знають дві або більше мов. Ці мовні канали можуть як обмежувати так і ініціювати формулювання думок та ідей. Наприклад, Ден Айзек Слобін [Slobin 1996] зазначає, що через мову ми передаємо досвід реального світу, і що цей досвід фільтрується через мову у певні «вербалізовані події». Дво- або багатомовна людина має два або більше таких каналів-трансмітерів. *«Мова/и, які ми вивчаємо в дитинстві, не є нейтральними системами кодування об'єктивної реальності. Радше кожна з них є суб'єктивною орієнтацією на світ людського досвіду, і ця орієнтація впливає на те, як ми думаємо, коли говоримо» [Slobin 1996, с.91].*

Мова не впливає на те, як ми концептуалізуємо свій досвід у думках, проте кожного разу, що ми виражаємо свої думки мовою, ми повинні концептуалізувати свій досвід так, як цього вимагає наша мова - вважають В.Крофт та Е.Вуд. *«Пізнання (cognition) може бути лінгвістично нейтральним, але мова не є семантично нейтральною» [Croft and Wood 2000, с.55].*

Цікаво відмітити, що коли люди, які володіють різними рідними мовами, розмовляють спільною мовою, вони можуть бути більш обережними щодо

того, що вони говорять і як вони це говорять, тому що вони можуть бути не повністю впевнені у своїх мовних навичках або знанні культурних норм. Це може призвести до більш цілеспрямованого спілкування порівняно з людьми, які розмовляють однією мовою.

3.4 Теоретичний підхід у межах міжкультурної прагматики

Міжкультурна прагматика має більш реалістичний підхід до спілкування, ніж деякі сучасні прагматичні теорії. Вона не заперечує роль взаємодії, контексту, ввічливості, проте також приймає до уваги егоцентризм, агресію та інші негативні сторони людської комунікації.

Як вже згадувалось раніше, теоретичною основою цієї галузі прагматики є соціо-когнітивний підхід. Він враховує як індивідуальні, так і суспільні фактори, не вважає їх антагоністичними. Наразі, цей підхід є альтернативою всім іншим підходам та прагматичним теоріям, бо вони не можуть дати адекватного пояснення про те, що відбувається у процесі комунікації. Це відбувається через їхню схильність зосереджуватись тільки на позитивних рисах спілкування, нехтуючи негативними та індивідуалістськими факторами. *«Соціокогнітивний підхід представлений як теоретична основа для міжкультурної прагматики для об'єднання та узгодження двох, здавалося б, антагоністичних сторін комунікативного процесу та пояснення динамічної взаємодії попереднього та фактичного ситуаційних контекстів»* [Kecskes 2012, с. 73].

Існує погляд, що те, як учасники визначають ситуацію, впливає на дискурс, а не на саму соціальну ситуацію. Це думка, що контексти – не об'єктивні умови, а скоріше конструкції, розроблені та прийняті співрозмовниками, як членами груп і спільнот. Проте, соціо-когнітивна теорія, навпаки, приймає діалектичну перспективу, яка розглядає комунікацію як динамічний процес, у якому індивіди водночас обмежені суспільними умовами та формують їх. Лише цілісна інтерпретація мовлення та дискурсу з

точки зору як мовця, так і слухача може дати адекватний опис мовної комунікації. Цей погляд також визнає наявність об'єктивності в соціальних контекстах - що існують соціальні умови та контексти, які мають певну об'єктивність з точки зору індивідів. Хоча люди можуть мати власні суб'єктивні інтерпретації соціальних контекстів на основі свого попереднього досвіду, все ж існують деякі об'єктивні суспільні фактори, які можуть впливати на комунікативний процес.

Відповідно до цього підходу, індивіди покладаються на вже існуючі знання, засновані на їх попередньому досвіді, а також на поточні знання, створені в процесі взаємодії, щоб побудувати та інтерпретувати значення.. Соціо-когнітивна теорія не є запереченням прагматичних теорій, орієнтованих на співпрацю, а скоріше синтезом їх із когнітивно-психологічним підходом, заснованим на егоцентризмі. Він визнає егоцентричну природу мовців і слухачів, підкреслюючи їхню залежність від індивідуальних знань і егоцентричних зусиль на початкових етапах сворення та розуміння значень. Це узгоджується з нещодавніми дослідженнями міжкультурної комунікації, які підкреслюють когнітивний динамізм і артикуляцію індивідуальних думок за відсутності великої спільної основи. Соціо-когнітивний підхід розглядає спілкування як динамічний процес, вмотивований взаємодією, співпрацею (cooperation) індивідів, та егоцентризмом. У той час як співпраця керується намірами співрозмовників та вимірюється релевантністю, егоцентризм орієнтований на увазі кожного співрозмовника на певних аспектах самого спілкування та вимірюється значущістю (salience). Релевантність визначається взаємодією індивідуальних та суспільних факторів, включаючи наміри мовця, очікування слухача, спільні знання та ситуаційний контекст. Йдеться про вибір та інтерпретацію мовних виразів на основі їх суб'єктивної оцінки цінності або значення певної інформації та зв'язку з поточним дискурсом. Значущість (salience) відноситься до ступеня видатності, важливості, яку щось має у свідомості людини.

До прикладу, уявімо групу друзів з різних культур, які обговорюють свої вихідні. Розмова розгортається так:

1): *«Минулого вечора я дивився чудовий документальний фільм про морське життя. Мені дуже сподобалось!»*

2): *«О, справді? Звучить цікаво. Мене завжди захоплювали морські істоти, а найбільше всього - дельфіни».*

3): *«А у мене є двоюрідна сестра, яка працює морським біологом. Вона вивчає дельфінів, адже вони є символами духовної чистоти».*

У цій розмові релевантність полягає у зв'язку між промовляннями співрозмовників та поточною темою обговорення, якою є документальний фільм про морське життя. Кожна з реплік спирається на попереднє твердження та фокусується на даній темі. Значущість, з іншого боку, проявляється у репліках другого і третього друга, тому що обидва привносять у взаємодію тему, що має особистий зв'язок зі спікером, ти самим додаючи новий погляд у розмову. Другий спікер висловив своє захоплення дельфінами, що призвело до появи нового напрямку у розмові. Третій спікер доповнив цю тему власним досвідом та культурним поглядом на дельфінів. Будучи представником індійської культури він наголосив на тому, що ці істоти є символом чистоти духа.

Значущість відіграє вирішальну роль у міжкультурній прагматичі, особливо в ситуаціях, коли співрозмовники походять із різних культурних та мовних серед. Порівняно з внутрішньокультурною комунікацією, у міжкультурних зустрічах використовується більш обмежена (простіша) спільна мова між учасниками, що спирається здебільшого на універсальні знання. Як наслідок, міжкультурна комунікація вимагає створення спільного розуміння під час самої взаємодії.

3.5 Майбутні напрямки розвитку міжкультурної прагматики

Майбутні напрямки досліджень міжкультурної прагматики охоплюють низку сфер, що заглиблюються в тонкощі комунікації в міжкультурних взаємодіях. Ці галузі досліджень мають величезний потенціал забезпечити наше розуміння складнощів та непорозумінь, притаманних міжкультурним взаємодіям, і пропонують варіанти можливого майбутнього міжкультурної прагматики.

Один із відомих напрямків досліджень зосереджений на конструюванні та розумінні значення в міжкультурній комунікації. Дослідження того, як значення формується та інтерпретується в різноманітних культурних і мовних контекстах, допоможе краще розкрити взаємодію між індивідуальними інтерпретаціями та спільним розумінням. Такі дослідження потенційно проливають світло на складну динаміку переговорів про значення та підкреслюють роль культурного походження, мовних норм і попереднього досвіду в цьому процесі.

Інший важливий напрямок дослідження - це вивчення причин непорозумінь у міжкультурній комунікації. При дослідженні лінгвістичних, культурних та когнітивних чинників, що можуть сприяти неправильному тлумаченню, визначаються основні причини комунікаційних провалів. Ці знання нададуть нам змогу розробляти стратегії, які покращать взаєморозуміння та подолають розриви, які часто виникають через відмінності у використанні мови, прагматичні умовності і культурні норми.

Розуміння зв'язку між попереднім (prior) і ситуаційним контекстом також є одним ключовим напрямків подальших досліджень міжкультурної прагматики. Тут наголос ставиться на вивчення динамічної взаємодії між культурним походженням, особистим досвідом і безпосереднім соціальним середовищем людей. Роздивляючись, як співрозмовники «рухаються» в цих контекстах, науковці можуть знайти цінну інформацію про те, як люди адаптуються до ситуаційних вимог, спираючись на свої попередні знання для ефективного спілкування в міжкультурних взаємодіях.

Роль значущості (salience) в міжкультурній комунікації є ще однією важливою сферою дослідження. Значущість, себто важливість, яку надають конкретним аспектам спілкування, відіграє життєво важливу роль у формуванні взаємодії. Дослідження того, як індивідуально-важлива інформація впливає на створення та розуміння повідомлень у міжкультурному контексті допоможе розкрити шляхи для встановлення спільної точки зору та ефективної передачі планованих значень.

З останнього витікає створення спільної точки зору, фундаментальний аспект успішної міжкультурної комунікації, що є сферою, яка заслуговує на широке дослідження. Дослідження як явних, так і неявних засобів досягнення спільної точки зору покращує наше розуміння інтересів співрозмовника та надає інструменти, які використовуються для сприяння взаєморозумінню та співпраці в міжкультурних взаємодіях. Дослідження цієї сфери можна зосередити на тому, як співрозмовники шукають, домовляються та встановлюють спільну мову, коли стикаються з культурними та мовними відмінностями.

Отже, майбутнє досліджень міжкультурної прагматики полягає в просуванні всіх вищезгаданих напрямків досліджень. Для того, щоб поглибити наше розуміння міжкультурної комунікації, вкрай необхідно проводити ретельні емпіричні дослідження, ретельні аналізи автентичних міжкультурних взаємодій і використовувати різноманітні методологічні підходи. Завдяки цим зусиллям ми зможемо зробити значний внесок у розробку ефективних комунікаційних стратегій, розвиток міжкультурної компетентності та сприяння взаєморозумінню в нашому взаємопов'язаному глобальному світі.

3.6 Висновки розділу

Міжкультурна прагматика, як відносно нова область у прагматичі, пропонує більш реалістичний і практичний підхід до розуміння людського спілкування порівняно з існуючими прагматичними теоріями. Він визнає

міжкультурність як динамічний і спільно сконструйований феномен, який виникає в результаті змішування культурних норм і моделей, привнесених у взаємодію з попереднього досвіду, разом із ситуаційними особливостями, які розвиваються під час взаємодії.

Аналіз даних міжкультурної взаємодії представляє унікальні виклики для дослідників. По-перше, через відносно недавній розвиток концепції міжкультурності існує невизначеність щодо того, які аспекти аналізувати, на чому зосередитися та які методи використовувати для аналізу. По-друге, дослідження міжкультурної взаємодії вимагає зосередження на сегментах дискурсу, а не на окремих висловлюваннях. Послідовність і креативність можна спостерігати на рівні дискурсу, показуючи, як користувачі мови демонструють співпрацю протягом усього курсу розмови, а не в окремих висловлюваннях.

Задля покращення нашого розуміння міжкультурної комунікації, майбутні дослідження мають зосередитися на таких важливих сферах, як те, яким чином створюються та інтерпретуються значення, виявлення факторів, які призводять до непорозумінь, дослідження зв'язку між попереднім і поточним контекстом, дослідження впливу значущості на комунікацію та вивчення процесу встановлення спільної основи. Це лише деякі з багатьох запитань без відповіді, на які спрямована міжкультурна прагматика, та дослідження яких тільки сприяють взаєморозумінню у сучасному світі.

ВИСНОВКИ

У науковій літературі висвітлюється багато точок зору щодо соціопрагматики, включаючи її визначення та роль в контексті інших наукових дисциплін. Точно можна сказати, що розвиток соціопрагматики був необхідним для виникнення кількох підгалузей, зокрема міжкультурної та кроскультурної прагматики.

У даній бакалаврській роботі з'ясовано місце кроскультурної, міжкультурної та соціопрагматики в галузі прагматики, а також оглянуто основні напрямки досліджень у цих сферах.

З'ясовано, що існує три основних погляди на те, що таке соціопрагматика. Порівняно широкий (європейсько-континентальний), вузький (англо-американський) та середній (інтегративна прагматика та прагматично-дискурсивний підхід) погляди. Охарактеризовано відмінності між наступними галузями прагматики: соціопрагматикою та соціолінгвістикою, соціопрагматикою та прагмалінгвістикою.

Соціопрагматика акцентується на використанні мовних засобів для вираження різних інтенцій, таких як прохання, запити, пропозиції, та вивчає, як мова використовується для досягнення комунікативних цілей. У цьому контексті, соціопрагматика користується підтримкою соціолінгвістики, яка надає інформацію про взаємозв'язок між мовою та соціальними факторами, що досліджує соціопрагматика. Прагмалінгвістика вивчає ресурси, які мова надає мовцеві для вираження певних іллокуцій (намірів чи цілей). Розмежування між прагмалінгвістикою та соціопрагматикою є складним, оскільки некоректність мовної поведінки може виникати як через різницю в лінгвістичних конструкціях, так і через різні культурні уявлення про адекватну мовну поведінку. Оглянуто розділення Дж.Томас та Дж.Лічем загальної прагматики, що вивчає загальні умови комунікативного вживання мови, на соціопрагматику, що досліджує більш специфічні умови вживання мови, та

прагмалінгвістику, що аналізує ресурси, якими мова забезпечує мовця для виразу себе.

Здійснено порівняння основних рис кроскультурної та міжкультурної прагматики. Досліджено, що обидві галузі вивчають використання мови в міжкультурному контексті, проте вони зосереджуються на різних аспектах.

Кроскультурна прагматика порівнює мови та культури на основі певних аспектів використання мови. Ці аспекти включають:

- Мовленнєві дії: тобто, дослідження різних способів вираження прямих та непрямих мовленнєвих актів в різних мовах та культурах.
- Моделі поведінки: вивчення культурних норм, звичаїв та очікувань, які впливають на мовну поведінку.
- Мовна поведінка: аналіз стратегій, що вживаються людьми у міжкультурному спілкуванні, таких як ввічливість, способи формулювання пропозицій, уникання конфліктів тощо.

Міжкультурна прагматика досліджує комунікативний процес між людьми з різних культур. Основні аспекти, яким приділяє увагу міжкультурна прагматика, є наступними:

- Культурні уявлення: вивчення різних культурних переконань, цінностей та норм, які впливають на сприйняття, використання мови та комунікативні стратегії.
- Міжкультурні розбіжності: аналіз відмінностей у сприйнятті та використанні мови між людьми з різних культур, що можуть виникати через різницю в лінгвістичних конструкціях, культурних нормах та очікуваннях.
- Комунікативна ефективність: дослідження стратегій та навичок, які сприяють успішному та ефективному міжкультурному спілкуванню та досягненню комунікативних цілей.

Проаналізовано основні напрямки розвитку кроскультурної прагматики. Зокрема, можна назвати такі підгалузі, як етнопрагматика, що має значний вплив на розуміння зв'язку між культурними цінностями та прагматичною поведінкою, та метапрагматика, яка досліджує питання як мовці реагують на використання мови у взаємодії. Також вартими уваги автор вважає питання способів, у які культурні фактори впливають на оцінки та інтерпретації людей, та чинники, що впливають на вибір людьми різних моделей реалізації. Дослідження міждисциплінарних точок зору також є досить актуальним, адже, наприклад, поєднання знань моральної психології та прагматики дозволить повніше зрозуміти як люди сприймають та оцінюють один одного в комунікативних взаємодіях з точки зору морально-етичних норм певної культури.

Проаналізовано, які складнощі виникають у кроскультурних прагматичних дослідженнях. Основні з яких: проблема впливу культурної точки зору дослідника та проблема збору культурних даних. По-перше, при аналізі нерідної культури, дослідник може бути схильним надати перевагу комунікаційним факторам, які важливі в його власній культурі, але не є основними в культурі, яку він вивчає. Також існує ймовірність помилкової пріоритизації факторів, які впливають на комунікацію, де дослідник може неправильно визначити важливість соціальних та культурних чинників або переплутати їх. По-друге, щодо специфіки збору даних, важливо відзначити, що деякі інструменти, такі як DCT (Discourse Completion Task) або ретроспективні коментарі, можуть не надавати достатньо релевантної інформації. Це можна пояснити тим, що учасники досліджень часто мають тенденцію відповідати з урахуванням очікувань дослідників. По-третє, кажучи про спостереження та аналіз прямої взаємодії між людьми, які є важливими джерелами інформації, слід додати, що навіть такі дані можуть бути обмежені до конкретної локальної групи в межах соціуму і не завжди можуть бути універсально застосовані до всієї культури. Крім того, варіації поведінки та сприйняття реальності всередині культурної групи можуть сильно

відрізнятися, що ускладнює встановлення чіткого зв'язку між культурою та поведінкою. Таким чином, узагальнення про цілі культурні моделі на основі індивідуальних прикладів є викликом і практично неможливим завданням.

Виявлено майбутні напрямки досліджень міжкультурної прагматики.

Виділено 5 головних:

- конструювання та розуміння значень в міжкультурній комунікації;
- дослідження причин непорозумінь у міжкультурній комунікації;
- зв'язок між попереднім і ситуаційним контекстом у міжкультурній комунікації;
- роль значущості (*salience*) в міжкультурній комунікації;
- створення спільної точки зору у міжкультурній комунікації.

Підсумовуючи все вищесказане, кроскультурна прагматика, що об'єднує різні наукові напрями, займається вивченням того, як використання мови відрізняється в різних культурах. Ця галузь стала надзвичайно важливою в сучасному світі, оскільки надає необхідні навички для ефективної комунікації з представниками інших культур в умовах глобалізації, сприяючи зменшенню ризику непорозумінь та конфліктів. Міжкультурна прагматика, що є новою галуззю в дослідженнях прагматики, пропонує підхід, який враховує реальні аспекти людського спілкування, чим вона відрізняється від існуючих теорій прагматики. Майбутні дослідження в цій галузі мають велику актуальність, адже стикаються з унікальними викликами, вони сприятимуть кращому аналізу сегментів міжкультурного дискурсу, який розкриє багато нового про спілкування людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ Й ДЖЕРЕЛ

1. The Pragmatics Encyclopedia. (2010). L. Cummings (Ed.). London and New York: Routledge.
2. Austin, J. L. ([1962] 1975). *How to Do Things with Words*. 2nd ed. Edited by J. O. Urmson and M. Sbisà, Cambridge, MA: Harvard University Press.
3. Boxer, Diana. (2002) “Discourse issues in cross-cultural pragmatics”, *Annual Review of Applied Linguistics*, 22, 150-167.
4. Blommaert, J. (1991). How much culture is there in intercultural communication? In J. Blommaert & J. Verschueren (Eds.), *The Pragmatics of Intercultural and International Communication* (pp. 13–31). Amsterdam: John Benjamins.
5. Croft, W., & Wood, E. J. (2000). Construal operations in linguistics and artificial intelligence. In L. Albertazzi (Ed.), *Meaning and Cognition: A multidisciplinary approach* (pp. 51–78). Amsterdam: Benjamins.
6. Culpeper, J. (2010). Historical sociopragmatics. In A. H. Jucker and I. Taavistainen, eds., *Historical Pragmatics*. Vol. 5 of *Handbooks of Pragmatics*. Berlin: Mouton de Gruyter.
7. Culpeper, J. and Haugh, M. (2014). *Pragmatics and the English Language*. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.
8. Durkheim, E. (1982). *The Rules of Sociological Method*. New York: The Free Press.
9. Félix-Brasdefer, J. C. (2015). *The Language of Service Encounters: A Pragmatic-Discursive Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
10. Gumperz, J. J. (1982). *Discourse Strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.
11. Gumperz, J. J., & Roberts, C. (1991). *Understanding in intercultural encounters*. Amsterdam: John Benjamins.
12. Haugh, M., Kadar, D. Z., & Terkourafi, M. (Eds.). (2021). *The Cambridge Handbook of Sociopragmatics*. Cambridge: CUP.

13. Horn, L. and Ward, G. (eds.). (2004). *Handbook of Pragmatics*. Oxford: Blackwell.
14. House, J., & Kádár, D. Z. (2021). *Cross Cultural Pragmatics*. Cambridge, UK; New York: Cambridge University Press.
15. Kasper, Gabriele and Shoshana Blum-Kulka (eds.), *Interlanguage pragmatics*. Oxford and New York: OUP, 1993.
16. Kecskes, I. and Zhang, F. (2009). 'Activating, seeking and creating common ground: a socio-cognitive approach'. *Pragmatics and Cognition*, 17, 331–355.
17. Kecskes, I. (2011). *Intercultural Pragmatics*. In D. Archer & P. Grundy (Eds.), *Pragmatics Reader*. London: Routledge.
18. Kecskes, I. (2012). *Sociopragmatics and cross-cultural and intercultural studies*. In K. Allan and K. M. Jaszcolt (eds.), *The Cambridge Handbook of Pragmatics*, pp. 599-616. Cambridge: Cambridge University Press.
19. Kecskes, I. (2012). *Interculturality and Intercultural Pragmatics*. In J. Jackson (Ed.), *The Routledge Handbook of Language and Intercultural Communication*. London, U.K.: Routledge.
20. Kecskes, I. (2013). *Intercultural Pragmatics*. Oxford: OUP.
21. Kecskes, I. (2017). *Cross-cultural and Intercultural Pragmatics*. In Y. Huang (Ed.), *The Oxford Handbook of Pragmatics*. Oxford: OUP.
22. Kecskes, I. (2022). *The Theoretical Framework of Intercultural Pragmatics*. In I. Kecskes (Ed.), *The Cambridge Handbook of Intercultural Pragmatics*. New York, NY: CUP.
23. Leech, G. N. (1983). *Principles of Pragmatics*. London: Longman.
24. Marmaridou, S. (2011). *Pragmalinguistics and sociopragmatics*. In W. Bublitz & N. R. Norrick (Eds.), *Foundations of Pragmatics (Vol. 1 of Handbooks of Pragmatics)*. Berlin: Mouton de Gruyter.
25. McConachy, T., & Spencer-Oatey, H. (2021). *Cross-Cultural and Intercultural Pragmatics*. In M. Haugh, D. Z. Kadar, & M. Terkourafi (Eds.), *The Cambridge Handbook of Sociopragmatics*. Cambridge: CUP.

26. Rampton, B. (1995). *Crossing: Language and ethnicity among adolescents*. New York: Longman.
27. Samovar, L. A., & Porter, R. E. (2001). *Intercultural Communication Reader*. New York: Thomas Learning Publications.
28. Schwartz, S. H. (2011). Values: Cultural and individual. In F. J. R. Van de Vijver, A. Chasiotis, & S. M. Breugelmans (Eds.), *Fundamental Questions in Cross-Cultural Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
29. Slobin, D. I. (1991). Learning to think for speaking: Native language, cognition, and rhetorical style. *Pragmatics*, 1(1), 7–25.
30. Slobin, D. I. (1996). From 'thought and language' to 'thinking for speaking.' In J. J. Gumperz & S. C. Levinson (Eds.), *Rethinking Linguistic Relativity* (pp. 70–96). Cambridge: Cambridge University Press.
31. Thomas, J. (2013). *Meaning in interaction: an introduction to pragmatics*. In G. Leech & M. Short (Eds.), Routledge.
32. Thomas, J. A. (1983). Cross-cultural pragmatic failure. *Applied Linguistics*, 4(2), 91–112.
33. Triandis, H. (1994). *Culture and Social Behavior*. New York: McGraw-Hill.
34. Mey, J. L. (1998). Pragmatics. In J. L. Mey (ed.), *Concise Encyclopedia of Pragmatics*, 716–737. Amsterdam: Elsevier.
35. Mey, J. L. (2001). *Pragmatics: An Introduction*. 2nd ed. Oxford: Blackwell.
36. Mey, J. L. (Ed.). (2009). *Concise Encyclopedia of Pragmatics*. Amsterdam: Elsevier.
37. Morris, C. W. (1938). Foundations of the theory of signs. In O. Neurath (ed.), *International Encyclopedia of Unified Science*, Vol. 1, No. 2, 1–59. Chicago: University of Chicago Press.
38. Palmer, G. B. (1996). *Toward a Theory of Cultural Linguistics*. Austin: University of Texas Press.
39. Verschueren, J. (1999). *Understanding Pragmatics*. London: Hodder Arnold.
40. Wierzbicka, A. (1991). *Cross-Cultural Pragmatics: The Semantics of Human Interaction*. Berlin: Mouton de Gruyter.

41. Wierzbicka, A. (1994). "Cultural Scripts": A Semantic Approach to Cultural Analysis and Cross-Cultural Communication. *Pragmatics and Language Learning Monograph Series*, Volume 5, pl. 24. (25p).
42. Yule, G. (1996). *Pragmatics*. H. G. Widdowson (Ed.). Oxford: OUP.